

Alenka Di Battista

NOVA ODKRITJA PRI RAZISKOVANJU RAVNIKARJEVE NOVE GORICE IN TRENZEVEGA VELENJA

Obdobje, v katerem sta bila zgrajena Nova Gorica in Velenje, je Stane Bernik opredelil z izrazom podaljšani funkcionalizem. Z delovanjem slovenskih arhitektov v tujini in posredno s strokovnimi revijami se je vpliv zahodnih funkcionalističnih modelov prenesel v povojni čas. Jugoslovanska in slovenska povojna arhitektura in urbanizem sta se naslonila na priporočila CIAM-a, navedena v Atenski listini,¹ na Le Corbusierov urbanistični nauk in na nemško racionalistično arhitekturo pod vplivom Bauhausa.²

Med raziskovanjem urbanističnega razvoja Nove Gorice in Velenja, ki sta nastala v prvih dveh desetletjih po koncu druge svetovne vojne, sem v javnih in zasebnih zbirkah odkrila nekatere nove načrte, ki izpopolnjujejo dosedanje vedenje o nastanku obeh mest.

Nova Gorica

V okviru zapuščine politika Ivana Mačka - Matije, ki jo hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani, sta se ohranila idejna osnutka Nove Gorice, ki sem ju na podlagi primerjalne analize z doslej znanimi deli pripisala ljubljanskemu arhitektu Marku Zupančiču in lokalnemu arhitektu Božidarju Gvardjančiču. Nastala sta po naročilu tedanjega ministra za gradnje LRS Ivana Mačka - Matije, ki je po ogledu terena med Solkanom in Šempetrom odločil, da se novo mesto zgradi na Solkanškem polju, ter naročil izdelavo načrtov omenjenima arhitektoma in arhitektu Edvardu Ravnikarju.³

¹ Podlaga za članek je diplomska naloga z naslovom *Nova Gorica in Velenje. Čudeža socialistične gradnje v drugi Jugoslaviji* (Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgodovino in Oddelek za zgodovino, Ljubljana 2011). Iskrena zahvala gre vsem, ki so mi pri raziskovanju in pisanju kakor koli pomagali.

LE CORBUSIER, *Atinska povelja*, Beograd 1965.

² Stane BERNIK, *Slovenska arhitektura dvajsetega stoletja*, Ljubljana 2004, pp. 100–101.

³ Alenka Di BATTISTA, *Nova Gorica in Velenje. Čudeža socialistične gradnje v drugi Jugoslaviji*, Ljubljana 2011 (diplomski naloga, Univerza v Ljubljani, tipkopis), pp. 36–38.

Prvo zasnovano Nove Gorice je domnevni avtor, arhitekt Marko Zupančič,⁴ narisal na italijansko vojaško specialno karto v merilu 1 : 25.000 verjetno septembra 1947 (sl. 1).⁵ Novo Gorico je zasnoval tik ob meji, pod Solkanom. V Rožni Dolini je vzpostavil neke vrste zeleni, rekreacijski pas, južneje pa je načrtno zasnoval Šempetra. Predvidel je novo cestno mrežo, s katero je povezal naselji z Gorico, ki je predstavljala historično jedro, in tranzitno cesto z dvema predoroma pod Panovcem in Markovim hribom, ki je skrajšala razdalje med Solkanom, Novo Gorico in Šempetrom. Novo središče ob zahodni meji je Zupančič načrtoval vzdolž široke, tranzitne, magistralne ceste v smeri sever-jug. Zamislil si je tudi enako široki prečni cesti, ki bi povezovali magistralo z železniško postajo na zahodu in Kromberk na vzhodu, obvoznico, ki bi obkrožala novo naselje, in raster diagonalnih, stranskih cest v njegovi notranjosti.

Drugi idejni načrt Nove Gorice⁶ v merilu 1 : 10.000 je po vsej verjetnosti izdelal arhitekt Božidar Gvardjančič⁷ proti koncu leta 1947 (sl. 2). Po načinu načrtovanja celote in posameznih objektov je podoben njegovima predosnutkoma novega mesta, ki ju je naredil aprila 1947 za OIO Goriške.⁸ Avtor je v tem načrtu že upošteval navodila ministra Ivana Mačka - Matije⁹; opustil je regionalno cesto ob meji in si zamislil magistralno cesto skozi novo naselje, ki bi obenem povezovala Solkan in Šempeter na jugu preko Nove Gorice z dvema predoroma. Poleg železniške postaje pod Solkanom je dodal še eno cesto na vzhodu, v smeri proti Kromberku. Opustil je Erjavčevo cesto, ki je na zahodu

⁴ Marko Zupančič (1914–2007) je diplomiral kot Plečnikov diplomant leta 1938 na Oddelku za arhitekturo Tehniške fakultete v Ljubljani. Na njegovo ustvarjanje je močno vplivalo obdobje šestih mesecev med letoma 1939 in 1940, ki ga je preživel v Parizu v ateljeju arhitekta Le Corbusiera. Po vojni se je posvetil arhitekturi, urbanizmu, oblikovanju notranje opreme in pohištva, fotografiji in publicistični dejavnosti. Bogo ZUPANČIČ, Plečnikovi diplomanti v Le Corbusierovem ateljeju, *Le Corbusier 1887/1965. Ob stodvajsetletnici arhitektovega rojstva*, Ljubljana 2007, pp. 116–118.

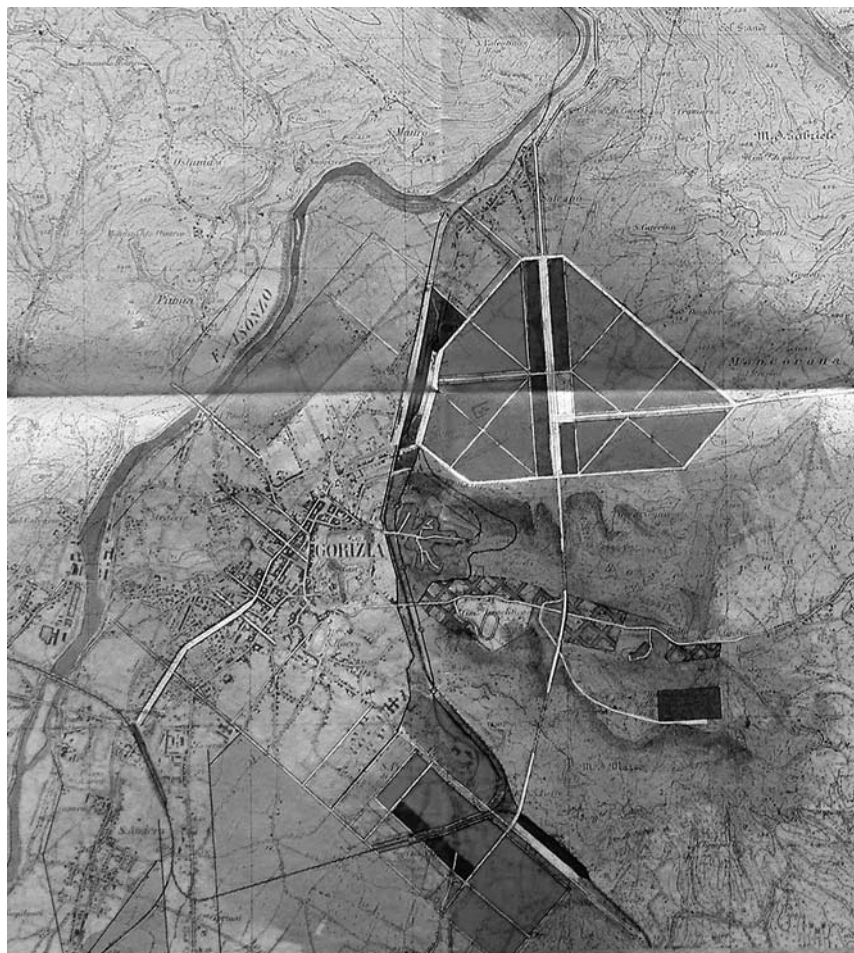
⁵ Muzej novejšje zgodovine Slovenije (odslej MNZS), Zapuščina Ivana Mačka - Matije.

⁶ MNZS, cit. n. 5.

⁷ Božidar Gvardjančič (1909–1972) je diplomiral kot Plečnikov diplomant leta 1938 na arhitekturnem oddelku Tehniške fakultete v Ljubljani. Po drugi svetovni vojni je bil najprej zaposlen v gradbenem podjetju Primorje v Vipavi, nato pa v Inštitutu za urbanizem. Marijan BREČELI, s. v. Gvardjančič, Božidar, *Primorski slovenski biografski leksikon*, VI, Gorica 1979, pp. 519–520.

⁸ Pokrajinski arhiv Nova Gorica (odslej PANG), fond 80: Okrajni izvršni odbor Gorica, Zapisnik seje OIO za Goriško, Ajdovščina, 18. 4. 1947, t. e. 38.

⁹ DI BATTISTA 2011, cit. n. 3, p. 38.

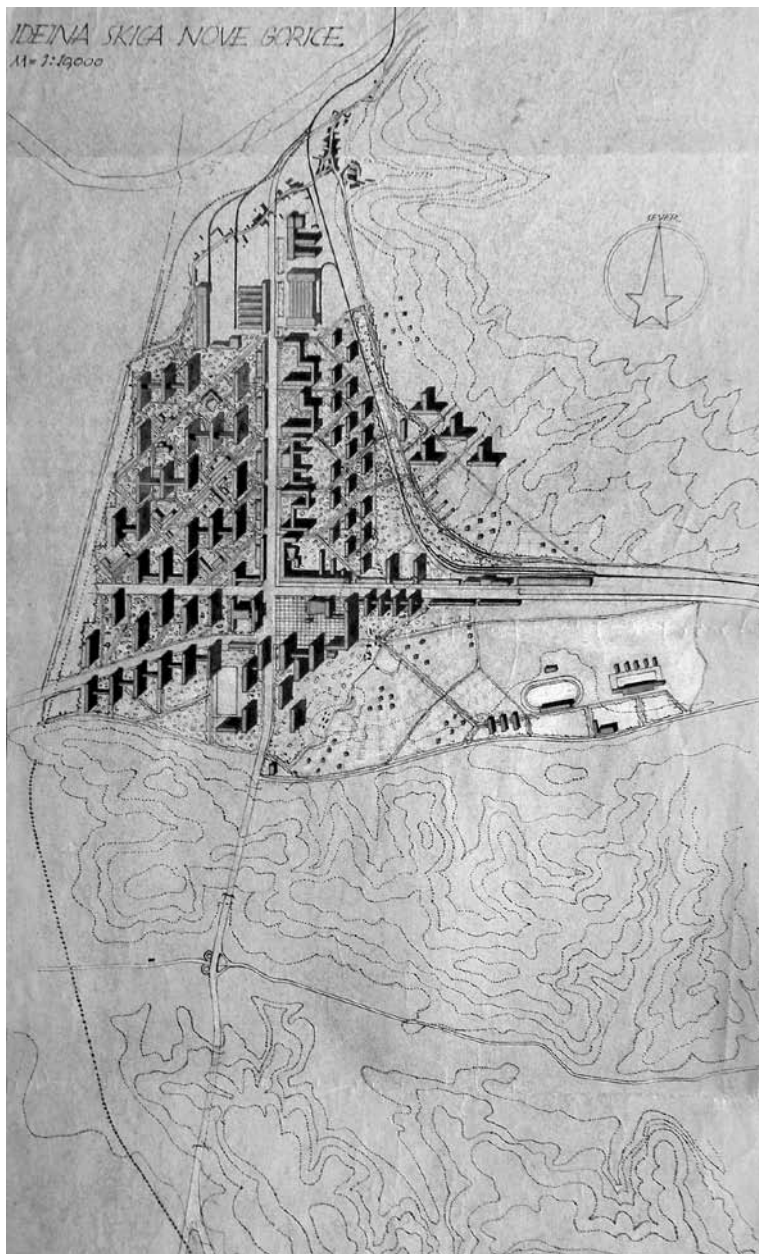

1. Marko Zupančič, *Idejna zasnova Nove Gorice*, okvirno september 1947. Ljubljana, MNZS, Zapuščina Ivana Mačka Matije

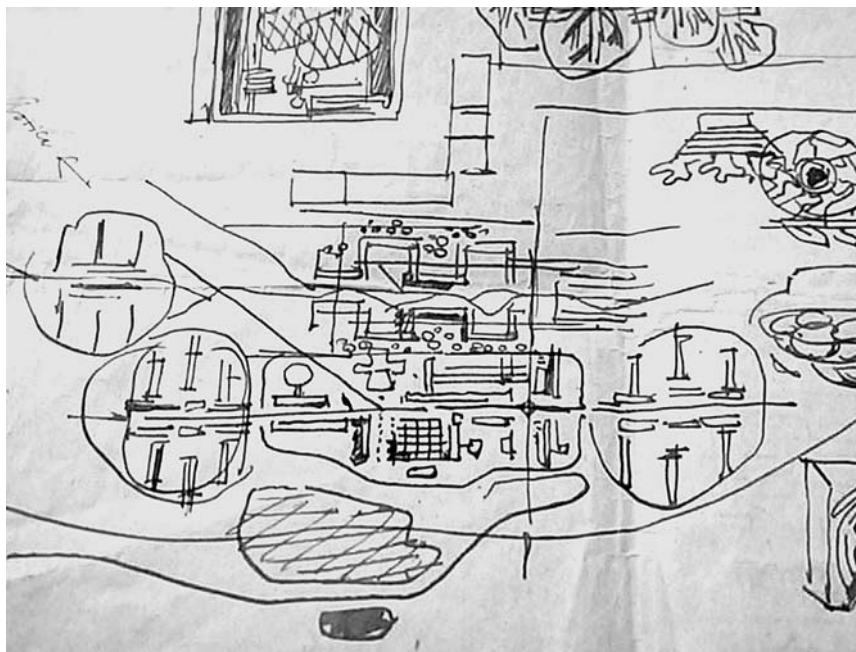
vodila do historičnega centra Gorice, in ohranil le lego novega naselja tik ob meji na Solkanskem polju.

Za urbanistično osnovo novega mesta je minister Ivan Maček - Matija izbral zasnovo, ki jo je predlagal arhitekt Edvard Ravnikar.¹⁰ Po njegovih načrtih je med letoma 1948 in 1950 zraslo novo mesto tik ob zahodni jugoslovansko-italijanski meji. Večino osnutkov, ki jih je Ravnikar izdelal v sodelovanju z arhitekti Francem Šmidom, Jurijem

¹⁰ PANG, fond 80, cit. n. 8.

2. Božidar Gvardjančič, *Idejna skica Nove Gorice*, okvirno september 1947.
Ljubljana, MNZS, Zapuščina Ivana Mačka Matije

3. Edvard Ravnikar, *Skica Nove Gorice*, okvirno 1948. Zasebna last

Jenšterletom in Marto Ravnikar, hrani Muzej za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani.

V fondu Ministrstva za gradnje LRS Arhiva Slovenije sem našla nekaj dokumentov, ki potrjujejo sodelovanje različnih projektantov pri načrtovanju novega mesta. Izpostavila bi predvsem obračun ur, ki jih je julija 1949 tedanji študent arhitekture Franc Šmid opravil pri načrtovanju Nove Gorice, dokument z dne 1. decembra 1949, v katerem direktor Projektivnega zavoda LRS arhitekt Domicijan Serajnik naveda podatek, da je njihov zunanji projektant Edvard Ravnikar s sodelavci uspešno izdelal urbanistični načrt za Novo Gorico,¹¹ in pismo z obsežnim seznamom načrtov ter predlog za Novo Gorico iz leta 1950.¹²

¹¹ Po letu 1945 se je Edvard Ravnikar najprej zaposlil na MG LRS kot vodja Projektivnega biroja, leta 1946 pa po posredovanju predstojnika prof. Ivana Vurnika kot honorarni predavatelj in nato kot izredni profesor na Oddelku za arhitekturo Tehniške fakultete v Ljubljani. Cf. e. g. France in Marta IVANŠEK, *Fragments za življenjepis Edvarda Ravnikarja, Hommage a Edvard Ravnikar 1907–1993*, pp. 16–17.

¹² Slednja dva dokumenta sta pomembna, ker prikazeta okvirni obseg izvedenih načrtov za Novo Gorico, težko pa je našete načrte povezati z ohranjenimi originali,

V zapuščini Ivana Mačka - Matije Muzeja novejšje zgodovine Slovenije pa je ohranjenih nekaj dokumentov, ki osvetljujejo zaplete, do katerih je prihajalo med gradnjo mesta.¹³

V zasebni lasti je skica Nove Gorice, ki prikazuje dokončno zasnovo mesta, podobno maketi Nove Gorice iz leta 1948 (sl. 3).¹⁴ Na njej je narisano osnovno cestno omrežje z magistralo, s pravokotno nanjo potekajočo prečno cesto (današnji Kidričeva in Rejčeva ulica) ter diagonalno cesto, usmerjeno proti stari Gorici (današnja Erjavčeva cesta). Vrisani sta tudi skupina stanovanjskih blokov ob izteku magistrale in ob diagonalni ulici ter idejna zasnova centra z različnimi dejavnostmi vzdolž magistrale na njeni zahodni strani.

V Zbirki gradiva o gradnji Nove Gorice v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici¹⁵ hranijo tudi manj znani, neizvedeni idejni projekt »77889« iz leta 1968, s katerim se je Ravnikar s sodelavci udeležil natečaja za idejno rešitev centra Nove Gorice, ki sta ga razpisala skupščina občine Nova Gorica in Društvo arhitektov iz Ljubljane. V tem načrtu je Ravnikar podal vizijo razvoja mesta za naslednje obdobje in kritično analiziral dotedanji urbanistični razvoj Nove Gorice, ki se je od leta 1950 vedno bolj oddaljeval od prvotnih zasnov.¹⁶ Predvidel je oživitvev

ker so se prvotne oznake listov večkrat spreminjale. Arhiv Republike Slovenije (odslej ARS), fond 233: Ministrstvo za gradnje LRS 1945–51, t. e. 94, a. e. 897.

¹³ Ing. Stane Ostoj, načelnik koordinacijskega štaba za gradnjo Nove Gorice, ki je bil ustanovljen leta 1948 v okviru MG LRS, opisuje namreč v svojih poročilih težavne razmere na gradbišču in naraščanje nenaklonjenosti lokalnih oblasti do Ravnikarjevih urbanističnih rešitev v letih 1948 in 1949. MNZS, Zapuščina Ivana Mačka - Matije; Di BATTISTA 2011, cit. n. 3, pp. 65–67.

¹⁴ Zasebni arhiv Jurija Krpana; E. Ravnikar, Skica Nove Gorice (posnetek iz dokumentarnega filma *Mesto na travniku*, Zavod Kinoatelj & Kinoateljce, 2004, v režiji Anje Medved in Nadje Velušček).

¹⁵ Skupščina občine Nova Gorica je leta 1968 v sodelovanju z Društvom arhitektov iz Ljubljane razpisala interni natečaj za idejno rešitev centralnega območja Nove Gorice. Natečaja so se udeležile štiri projektantske skupine oziroma posamezni arhitekti, ki so svoje idejne projekte med 26. junijem in 2. julijem razstavljali v avli občinske stavbe. Ohranili so se razstavni eksponati vseh štirih idejnih zasnov centra na kartonskih podlagah, in sicer projekt »77889« prof. Edvarda Ravnikarja, »45556« Zavoda za urbanizem Nova Gorica in »K MESTU« ter »15. SEPT« neznanih avtorjev. Kljub izpeljavi natečaja je le-ta ostal samo na idejni ravni in občina pobud za ureditev centra iz šestdesetih let ni nikoli uresničila. PANG, fond 104: Skupščina občine Nova Gorica, predalčniki 33–35. Cf. Simon Kerševan, osnutek diplomske naloge o Ravnikarjevih načrtih Nove Gorice, 2009.

¹⁶ PANG, fond 104: Skupščina občine Nova Gorica. Tehnično poročilo, predalčniki 33–35.

magistrale in na novo poudaril Erjavčevo ulico. Center je namenil izključno storitvenim dejavnostim, lokacijo stanovanjskih predelov pa je ohranil na severu in jugu magistrale. Načrtoval je gostejšo mrežo z nizko zazidavo, razčlenjeno s številnimi manjšimi ambientmi, ki jih je med seboj povezal z zanimivimi prehodi.

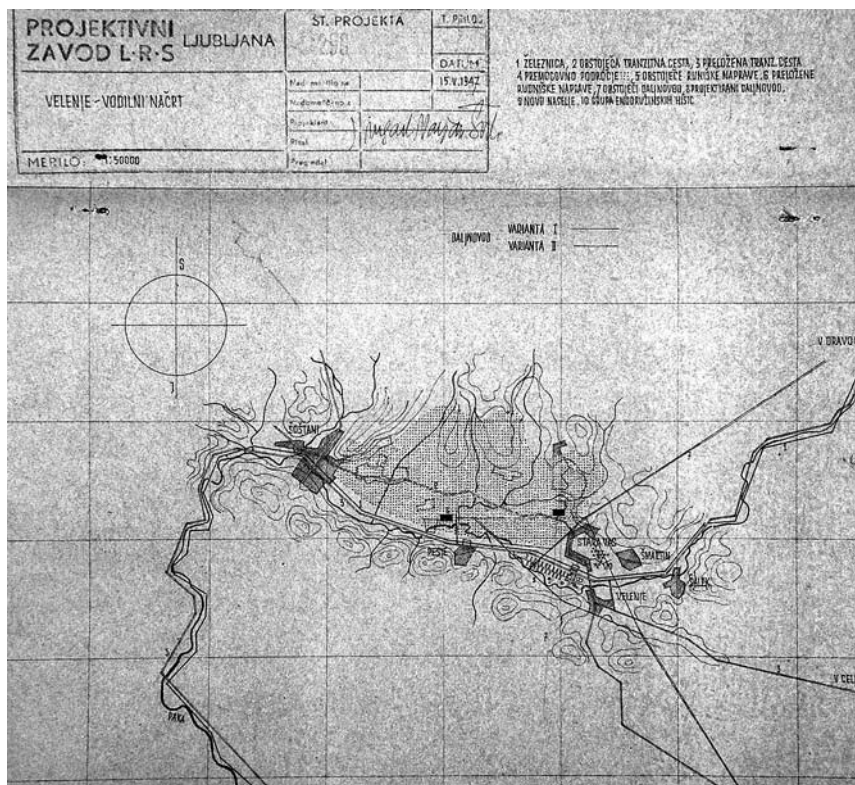
Velenje

Načrtovanje in izgradnja Velenja v Šaleški dolini sta bila sočasna z graditvijo Nove Gorice. Medtem ko je bila Nova Gorica zgrajena zaradi nove razmejitve med Italijo in Jugoslavijo leta 1947, ki je staro Gorico odrezala od njenega zaledja, je bil razvoj Velenja povezan z rudnikom lignita, ki mu je povojna oblast želela dati večji pomen tudi z izgradnjo novega mesta ob njem. Prvi vodilni regulacijski načrt Velenja je leta 1947 izdelal arhitekt Marjan Šorli pri Projektivnem zavodu LRS (sl. 4).¹⁷ V njem je predlagal preložitev tranzitne ceste južno od obstoječe železniške proge med Šoštanjem in Velenjem, opustitev nekaterih daljnovodov in vzpostavitev novih ter regulacijo reke Pake. Načrtoval je industrijsko cono severno ob železniški progi, gradnjo novega kombinata v Prelogah, ki bi obsegal nov jašek Rudnika lignita Velenje in termoelektrarno, ter ureditev dveh naselij za na novo naseljene rudarje. Prvo naselje enodružinskih hiš je postavil na vzhod, med Staro vas in Šmartno, drugo s prevladujočimi večstanovanjskimi stavbami pa južno od lokalne ceste in železniške proge, med Pesje in staro središče Velenja. Po povezavi vseh obstoječih in novih naselij v skupno upravno enoto bi Velenje postalo novo središče Šaleške doline.

Naslednjega leta je naloge urbanističnega načrtovanja Šaleške doline v Projektivnem zavodu LRS prevzel arhitekt Viljem Strmecki. Njegov urbanistični načrt za sektor Velenje, ki je dostopen v Zgodovinskem arhivu v Celju,¹⁸ je predvidel dva centra. Prvega je označil kot *Novi Center* in ga postavil južno od novega jaška, med Pesje in Preloge (sl. 5). Drugega je poimenoval *Novo Velenje* in ga lociral na področje med stari

¹⁷ MG LRS je junija 1946 ustanovil Projektivni zavod LRS v Ljubljani, ki se je leta 1949 po izvedbi notranje reorganizacije preimenoval v Slovenija projekt. Od leta 1947 do leta 1959 je podjetje vodil arhitekt Domicijan Serajnik. ARS, fond 233: Ministrstvo za gradnje LRS 1945–51, t. e. 39.

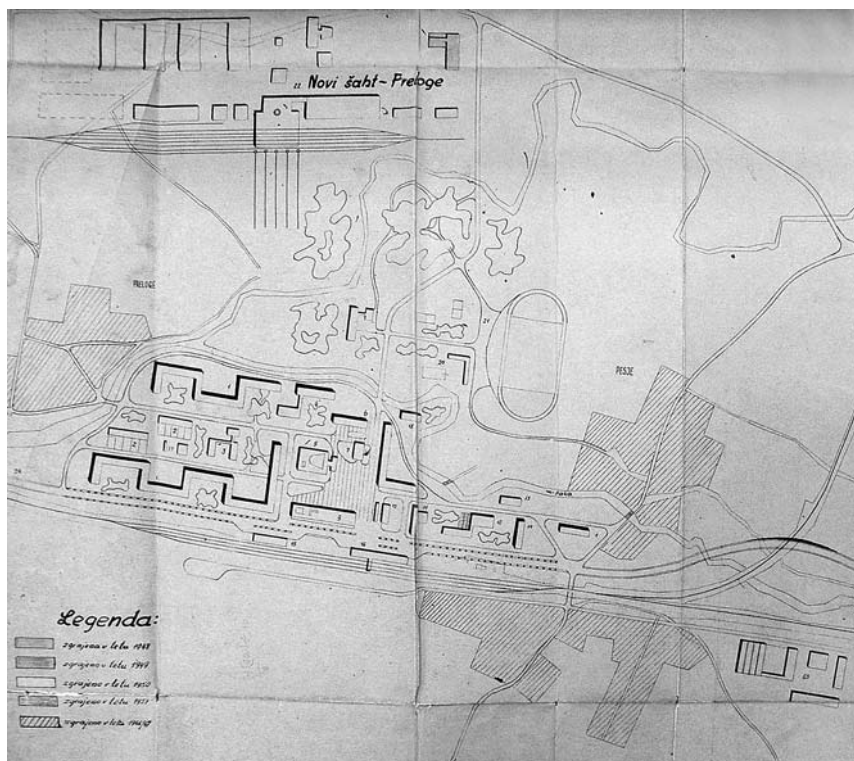
¹⁸ ZAC, fond 432: KLO Velenje 1946–52, t. e. 1.

4. Marjan Šorli, *Vodilni regulacijski načrt Velenja*, 1947. Ljubljana, ARS, fond 233: Ministrstvo za gradnje LRS 1945–51, t.e. 39

jašek na zahodu, vas Šmartno na vzhodu in trg Velenje na jugu (sl. 6). Za oba je načrtoval razpršeno zazidavo in ortogonalno tlorisno mrežo v smeri sever-jug proti Velenjskemu gradu. Kljub temu da je v načrtu predvidel tudi natančen kronološki potek gradnje v letih 1946–1947 in 1951, dela v Novem Centru niso bila izpeljana, v Novem Velenju pa je bilo zgrajenih le nekaj skupin stanovanjskih blokov. Novo Velenje je na koncu ostalo zgolj rudarsko stanovanjsko naselje, ni pa postalo tudi novo središče Šaleške doline. Urbanistični načrt Strmeckega je ostal v veljavi do leta 1955 z delnimi dopolnitvami, ki pa so predvidevale razvoj mesta oziroma rudarske kolonije le na desnem bregu reke Pake.

Dogodki v petdesetih letih so dali razvoju mesta nov zagon. Nanklonjenost politika Franca Leskoška - Luke, umestitev Nestla Žganka

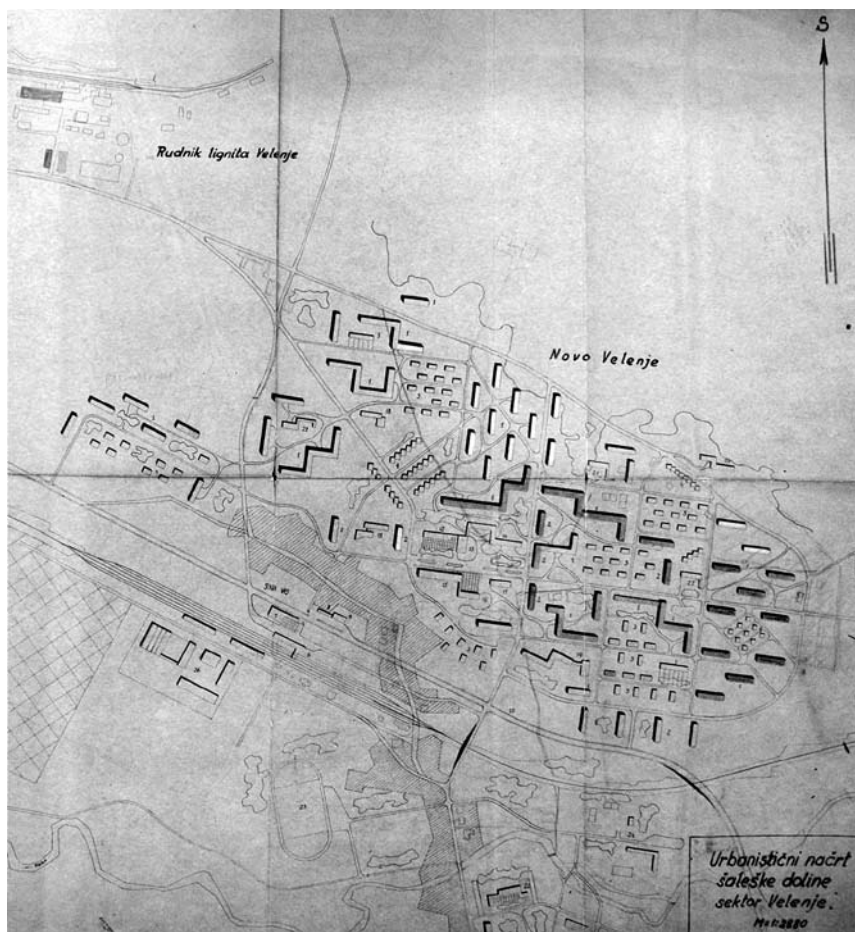
5. Viljem Strmecki, *Urbanistični načrt. Sektor Velenje (detajl Novi Center)*, 1948. Celje, ZAC, fond 432: KLO Velenje 1946–52, t.e. 1

za novega direktorja Rudnika Velenje in njegovo prizadevanje za posodobitev rudniških naprav ter izboljšanje bivalnih življenjskih pogojev rudarjev so odločilno vplivali na nadaljnje urbanistično dogajanje v Velenju. Od leta 1953/54 do leta 1961 je bilo urbanistično projektiranje mesta v pristojnosti Slovenija projekta v Ljubljani,¹⁹ načrte so izdelovali arhitekta Janez Trenz²⁰ in Franc Šmid ter inženir Ciril Pogačnik.²¹ Leta

¹⁹ Cf. n. 17.

²⁰ Janez Trenz (1914–2005) je leta 1938 diplomiral na arhitekturnem oddelku Tehniške fakultete v Ljubljani pri prof. Jožetu Plečniku z diplomsko nalogo *Semenišče*. Sprva je delal pri arhitektu Marjanu Mušiču v Mariboru, med drugo svetovno vojno pa v Nemčiji. Po vojni je kratko obdobje delal v Makedoniji, nato pa od leta 1948 do 1979 pri Slovenija projektu v Ljubljani. *Plečnikova šola v Ljubljani* (ed. Lojze Gostiša), Ljubljana 1996, pp. 58, 62.

²¹ Ciril Pogačnik (1902–1973) je po prvi svetovni vojni obiskoval novoustanovljeni gradbeni oddelek Tehniške fakultete v Ljubljani in diplomiral leta 1926 pri prof. Mi-

6. Viljem Strmecki, *Urbanistični načrt. Sektor Velenje (detajl Novo Velenje)*, 1948. Celje, ZAC, fond 432: KLO Velenje 1946–52, t.e. 1

1954 izdelani urbanistični program Velenja z oznako 1386/1²² je bil usklajen z izhodišči razvojnega načrta Rudnika lignita Velenje (odslej RLV) za obdobje 1955–1963, ki je predvidel povečanje letne količine

roslavu Kasalu. V obdobju med obema vojnama je delal v gradbenem odseku Mestne občine Ljubljana, po koncu druge svetovne vojne pa je sprva vodil gradnjo Dunajske ceste Ljubljana–Ježica in Tržaške ceste Ljubljana–Vič, nato pa je postal vodja del pri gradnji Nove Gorice. Med letoma 1948 in 1968 je bil zaposlen kot gradbeni inženir v Slovenija projektu. Muzej za arhitekturo in oblikovanje (odslej MAO), Zapuščina grad. ing. Cirila Pogačnika.

²² Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza.

7. Janez Treznj, *Urbanistični program Velenja 1386/1*, 1954. Ljubljana, Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Treznja

	NOVO VELENJE		STARO VELENJE		SALEK	
	ŠTEVIL STANOV	POVRŠINA STANOV	ŠTEVIL STANOV	POVRŠINA STANOV	ŠTEVIL STANOV	POVRŠINA STANOV
■ ENODRUŽINSKA HIŠA	48	46	57	47	50	50
■ DVODRUŽINSKA HIŠA	5	10	0	0	3	6
■ 4-5 STANOVANJSKA HIŠA	23	140	9	140		
■ 49 STANOV BLOK	5	60	26	405		
■ 16 STANOV BLOK	31	495	30	480		
■ 42 STANOV BLOK - MALA STAN	8	440				
■ 28 STANOV STOLP	2	796	5	140		
■ JAVNE ZGRADBE						
■ ZGRAJENO V L. 1947 - 1953		300				
■ ZGRAJENO V L. 1954		160				
■ ORET IN VARNIŠNA NODINTE - STROVSK DEL						
■ OSTOJEČA NASELJA						
■ TOGOZELNO						
■ PORUŠITVE IN OPUSTITVE		1848		965		56
■ ZGRAJENE CESTE						
■ PREDVIDENE CESTE						

8. Janez Treznj, *Urbanistični program Velenja 1386/1 (detajl legende)*, 1954. Ljubljana, Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Treznja

eksploatacije lignita v RLV-ju na 3 milijone ton. Temu je bil prilagojen zazidalni načrt arhitekta Trenza, ki je predlagal delno razširitev rudarskega naselja za skupno 15 do maksimalno 20 tisoč rudarjev tudi na levi breg Pake, večji del mestnih dejavnosti pa je še vedno ohranil severno od reke Pake (sl. 7, 8).²³ Načrt je bil leta 1955 z nekaterimi minimalnimi spremembami objavljen v knjigi *Izgradnja rudnika Velenje 1955–63*,²⁴ 20. januarja leta 1955 pa v lokalnem časopisu *Velenjski rudar*.²⁵ V zasebnem fondu Slovenija projekta, ki ga hrani Arhiv Slovenije v Ljubljani, pa sta se poleg omenjenega zazidalnega projekta ohranila tudi načrta z enako oznako 1386/1, ki prikazujeta lego Velenja v okoliškem cestnem omrežju.²⁶

Na podlagi urbanističnega programa Velenja so v Slovenija projektu do konca leta 1955 pripravili urbanistični načrt. Narejen je bil generalni urbanistični načrt z oznako 1550, ki pa se ni v celoti ohranil. Ohranili so se le list regulacije Velenja, ki ima s svinčnikom dopisano oznako 1550/1²⁷, z dne 23. julija 1955, v katerem je inženir arhitekt Janez Trenz s sodelavcem inženirjem arhitektom Francem Šmidom prikazal takratne razmere v Šaleški dolini, ter prilogi številka 1 in 2,²⁸ ki shematično obravnavata premogovno področje in promet v Šaleški dolini. Podrobnejšo predstavo o tem, kaj je urbanistični načrt obsegal, dobimo v poročilu o generalnem načrtu, ki ga je inženir Viljem Strmec ki sestavil 21. januarja 1956. Kljub temu da je opozoril na nekatere pomanjkljivosti, je načrt načelno odobril. Pozitivno ga je ocenil predvsem zato, ker je problematiko gradnje Novega Velenja vključil v večjo gospodarsko enoto Šaleške doline in je temu primerno izdelal tudi prve demografske in prometne študije omenjenega področja.²⁹

Zaradi povečanja količine eksploatacije lignita s 3 na 5 milijonov ton letno in posledično potrebe po večjem stanovanjskem fondu ter po novih objektih družbenega standarda je kasneje nastal idejni general-

²³ DI BATTISTA 2011, cit. n. 3, pp. 79–80.

²⁴ Arhiv Premogovnika Velenje in Zasebna zbirka pokojnega direktorja in velenjskega župana Nestla Žganka.

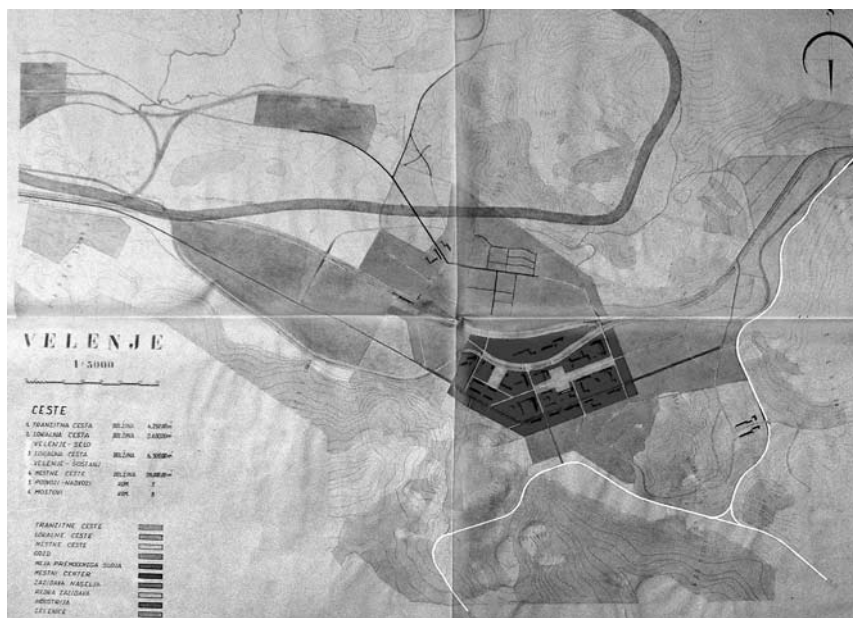
²⁵ Arhiv Muzeja Velenje.

²⁶ ARS, fond 1966: Slovenija projekt, mapa 1058.

²⁷ ARS, fond 1966: Slovenija projekt, mapa 895.

²⁸ ARS, fond 1966: Slovenija projekt, mapa 1059.

²⁹ Zgodovinski arhiv Celje (odslej ZAC), fond 180: ObLO Šoštanj-Velenje, t. e. 26.

9. Ciril Pogačnik, *Idejni generalni načrt 1600/1. Ceste in coning*, maj 1956. Ljubljana, ARS, fond 1966: Slovenija Projekt, mapa 1059

ni načrt z oznako 1600/1, ki je odločilno zaznamoval nadaljnje urbanistično dogajanje v Šaleški dolini. Upošteval je določila regionalnega načrta Šaleške doline,³⁰ ki so ga ravno takrat izdelovali v Projektivnem ateljeju v Ljubljani, in središče novega Velenja v celoti prestaval na levi breg Pake. Tu bi mesto ležalo zunaj mej eksploatacijskega območja lignitnega sloja, osonečenje bi bilo idealno, bližina reguliranih vodnih tokov pa bi bila primerna za potrebe novega mesta. Idejni urbanistični načrt je podrobno obravnaval in predstavil predvidene zazidalne površine, cestno omrežje za tranzitni in mestni promet, coning in prihodnjo etapno gradnjo mesta.

Originalne zasnove idejnega generalnega načrta so dostopne v arhitektovem zasebnem arhivu, kopije v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani,³¹ v okviru fonda Slovenija projekta pa so se ohranili

³⁰ Regionalni načrt Šaleške doline je izdelal inženir Viljem Strmecki za Projektivni atelje v Ljubljani leta 1957. Načrti so izgubljeni, jasen vpogled v njihovo vsebino pa nam daje tehnično poročilo, ki ga je sestavil glavni projektant in je dostopen v Zgodovinskem arhivu Celje (ZAC, fond 180: ObLO Šoštanj-Velenje, t. e. 26).

³¹ Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza, *Velenje. Idejni generalni načrt*; MAO, Zapuščina ing. arh. Janeza Trenza.

še trije načrti, ki jih je izdelala projektantska skupina pod vodstvom inženirja Cirila Pogačnika, a niso bili neposredno vključeni v idejni generalni načrt regulacije Velenja. Najzanimivejša je risba, ki natančno izriše podobo novega mestnega središča s široko magistralo in pravokotno nanjo postavljeni glavni trg (sl. 9).³²

Vzporedno s Pogačnikovimi idejnimi zasnovami je tudi Trenzeva načrtovalska skupina izdelala soroden načrt novega centra vzdolž štiristo metrov dolge magistrale, ki je bila diagonalno usmerjena proti Šaleškemu in Velenjskemu gradu. Kljub temu da so pristojne oblasti v Celju in Šoštanju načrt odobrile, ga je morala arhitektova skupina pod pritiskom glavnega investitorja pri gradnji RLV-ja in njegovega direktorja Nestla Žganka spremeniti. S pomočjo glavnega rudarskega inženirja Dušana Pipuša je direktor začel iskati nove rešitve v tujini. Obrnil se je na krajinskega arhitekta Paula Filipskega iz Gradca in na inženirja arhitekta Kurta Zöhrerja z Dunaja ter jima naročil, naj na novo zasnujeta center mesta. Njunih načrtov nisem našla, ohranile pa so se predelane zasnove centra, ki sta jih v drugi polovici leta 1958 izdelala inženir arhitekt Trenz in inženir arhitekt Pogačnik ob upoštevanju idejnih izhodišč Filipskega in Zöhrerja.³³

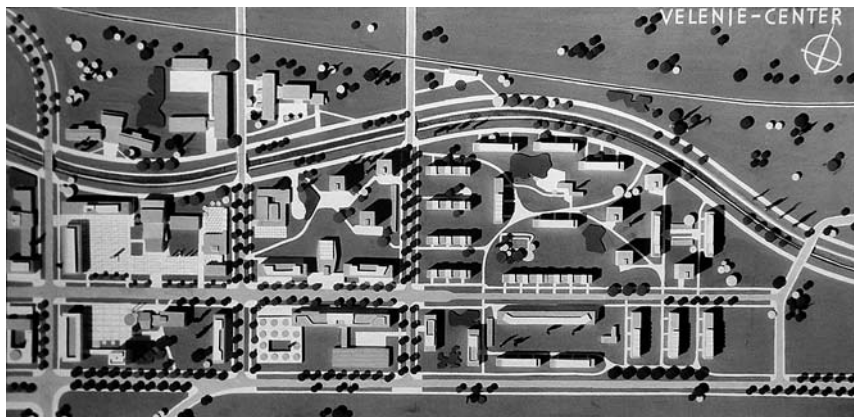
Fotografije maket ožjega mestnega središča in bližnje okolice, ki jih je po vsej verjetnosti izdelal fotograf Janez Kališnik in so dostopne v zasebnem arhivu inženirja arhitekta Janeza Trenza, nazorno prikazujejo omenjene spremembe. Maketa ožjega središča in širše okolice iz leta 1957 dokumentira prvotno Trenzevo idejno zasnovo centra z magistralo (sl. 10, 11), model iz leta 1958 pa nadaljnjo fazo načrtovanja Velenja (sl. 12). Avtor je izpostavil vlogo reprezentančnega trga s pomembnejšimi upravnimi, kulturnimi in trgovskimi objekti mesta, prostor magistrale pa je nadomestil z manjšimi cestami, pešpotmi in zelenimi površinami.³⁴

Leta 1958 se je projektantska skupina ukvarjala tudi z načrtovanjem zazidalnih načrtov bližnjih naselij Pesje in Šmartno, med zadnja kvalitetnejša dela pa sodijo zanimive panoramske študije centra s severne in južne strani, ki jih je domnevno izdelal Trenz v letih 1959 in 1960 (sl. 13).

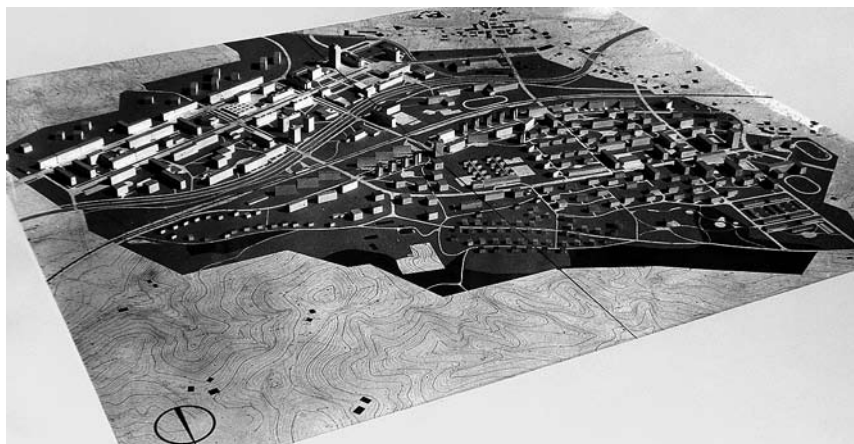
³² ARS, fond 1966: Slovenija projekt, mapa 1059.

³³ Napetosti, ki so nastale v letu 1958 v zvezi z zasnovo novega centra Velenja, so podrobno opisane v knjigi spominov direktorja Nestla Žganka (Nestl ŽGANK, *Spomini »rdečega kralja«*, Ljubljana 1999, pp. 130–133).

³⁴ Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza.

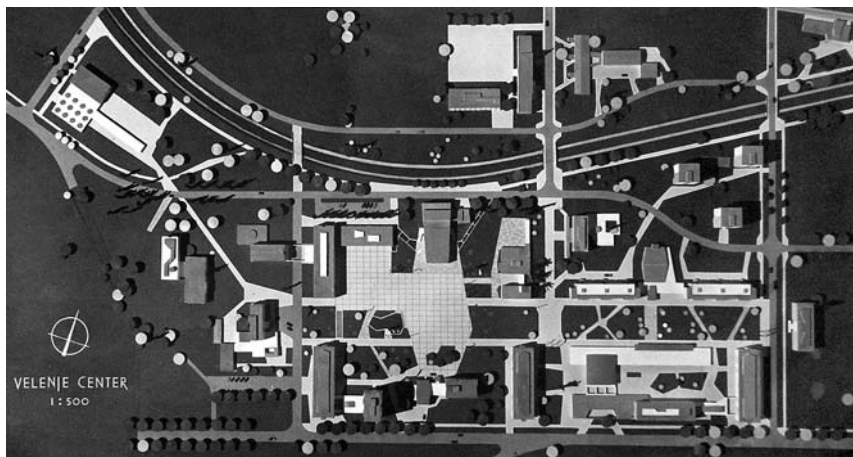
10. Janez Kališnik, *Fotografija makete centra Velenja*, domnevno 1957. Ljubljana, Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza

11. Janez Kališnik, *Fotografija makete širše okolice*, domnevno 1957. Ljubljana, Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza

Spomladi leta 1961 se je Trezn iz ne povsem znanega razloga umaknil in zapustil Velenje.³⁵ Ljubljansko projektantsko organizacijo je nadomestil lokalni Projektivni biro, ki ga je ustanovil RLV. Gradnja mesta se je nadaljevala, a se je postopoma vedno bolj oddaljevala od prvotnih načrtanih zasnov.³⁶

³⁵ Arhitekt Nande Korpnik pripoveduje, da mu je avtor kot glavni vzrok odhoda omenil naraščanje napetosti in nestrpnosti med njim in direktorjem premogovnika Nestlom Žgankom. Prišla sta si navzkriž, ker je Žgank propagiral čim hitrejši razvoj premogovnika in bližnjega mesta ter je zato vabil v Velenje vedno večje število novih projektantov,

12. Janez Kališnik, *Fotografija makete centra Velenja*, domnevno 1958. Ljubljana, Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza

13. Janez Trenz, List 4. *Varianta panoramske študije centra z južne strani*, 5. marec 1960. Ljubljana, Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza, Velenje: Urbanistični načrt 1953–61

Trenz pa je želel razvoj upočasniti in je nasprotoval naglim ter nepremišljenim odločitvam. Povod za odhod arhitekta pa naj bi bila odločitev za gradnjo zelo visoke stolpnice v centru mesta, ki bi uničila predvideni gabarit stavb v novem osrčju mesta (Nande KOPNIK, *Arhitekturna pripoved Velenja*, *Oris*, X/53, 2008, p. 173).

³⁶ Zasebni arhiv ing. arh. Janeza Trenza in MAO, Zapuščina ing. arh. Janeza Trenza, Velenje. Urbanistični načrt 1953–61.

Gradivo, ki dokumentira načrtovanje in gradnjo Nove Gorice in Velenja, je v veliki meri ohranjeno. Načrti za Novo Gorico so večinoma ohranjeni v Ravnikarjevi zapuščini v Muzeju arhitekture in oblikovanja v Ljubljani, gradivo o načrtovanju in gradnji Velenja pa je težje dostopno ter razdrobljeno po regionalnih arhivih in državnem arhivu ter med zasebniki. Raziskovanje arhivskega gradiva je pokazalo tudi to, da se veliko pomembnega, primerjalnega gradiva do danes ni ohranilo predvsem zaradi neprimerne urejanja in vrednotenja dokumentarnega gradiva iz naše polpretekle zgodovine ter zelo razširjenega problema prostorske stiske pri posameznih ustvarjalcih.

Viri fotografij: arhiv avtorice.

UDK 7.01:72(497.4)"19"

izvirni znanstveni članek - original scientific paper

UNKNOWN PLANS FOR NOVA GORICA BY EDVARD RAVNIKAR AND VELENJE BY JANEZ TRENZ

Summary

The first two decades after 1945, when the cities of Nova Gorica and Velenje were constructed, are referred to by Stane Bernik as a period of 'renewed functionalism.' In this period the Yugoslavian and Slovenian still architects used the urban forms promoted by CIAM in the Athens Charter and were deeply influenced by the urban planning theories of Le Corbusier and Bauhaus.

The article presents unknown urban plans and models that were found in private and public archives that try to clearly define the construction of the cities of Nova Gorica and Velenje after the Second World War.

The first part of the article presents the building of Nova Gorica that started for political reasons after the setting of the new western border between Italy and the Yugoslavia. In the legacy of the politician Ivan Maček Matija, which is kept at the National Museum of Contemporary History of Slovenia, two outline schemes of Nova Gorica were found. I attributed the schemes to Marko Zupančič and Božidar Gvardjančič, respectively, after a preliminary comparison with other sketches, already published and kept in The Museum of Architecture and Design in Ljubljana and in the Regional Archives in Nova Gorica. Both projects were designed in September 1947 on the orders of the Minister of Building of Yugoslavia Ivan Maček Matija, when he decided to build the new city next to the border, on the land between the villages Solkan and Šempeter.

In addition, I also mentioned some new documents, found in The Archives of The Republic of Slovenia, regarding the urban plans of Nova Gorica that were made by architect Edvard Ravnikar. Ravnikar was chosen by Minister Maček Matija as the main architect, and the documents confirm that he worked on it from 1948–1950 with different colleagues, Franc Šmid, Jurij Jenšterle, and Marta Ivanšek. A report edited in that period and kept at the legacy of Ivan Maček Matija, shows the difficulties and problems that arose during the construction of the city.

Most of the Ravnikar plans for Nova Gorica were often published and well preserved in his legacy at The Museum of Architecture and Design in Ljubljana. However, there are still some new sketches that have been until now rarely represented. For instance, a small sketch of the town (from a private collection) similar to the city model from 1948 and shown only once in the film *The City on the Grass*, and plans of the city center made by Ravnikar in 1968 and called ‘Ideal Urban Project 77889’ are instead in the Regional Archives of Nova Gorica.

The second part of the article describes the urban planning history of Velenje that started simultaneously with the planning of Nova Gorica, but was influenced by the economic development of the Šaleška valley.

The first regulating plan of Velenje, kept in The Archives of the Republic of Slovenia, was designed in 1947 by architect Marjan Šorli, who worked at that time for the National Projecting Institute (Projektivni zavod). The second plan, available today in the Historical Archives of Celje, was made the following year for the same Institute by architect Viljem Strmecki. Although he planned two urban centers, ‘Novi Center’ and ‘Novo Velenje,’ only the second one was partly constructed as a housing area for coalminer families on the northern part of the Paka River.

The Strmecki urban plan remained in effect with some small changes until 1955. Between 1953/54 and 1961 the city planning was undertaken by the Projecting Institute, Slovenija Projekt, and its architects Janez Trenz, Franz Šmid, and Ciril Pogačnik. Their work was under the control of the Director of the coalmine Velenje Nestl Žgank, who was an influential person in Yugoslavian economics and politics. He wanted to modernize the Velenje coalmine and to create a new, modern city with different facilities for his employees, not just to provide them accommodations.

According to the increase in coal excavation, in 1954 the Slovenija Projekt created a new urban program ‘1386/1,’ whose original plans were kept at the private archives of the main architect Janez Trenz. Trenz also extended a part of the housing area on the southern part of the Paka River, but most of them and of the city center were still placed in the North. The following year Slovenija Projekt prepared the ‘Urban City Planning 1550,’ that is only partially maintained in the Archives of the Republic of Slovenia. After an increase in

the amount of coal excavation, a new plan was necessary. 'Urban Plan 1600/1' designed a new, modern center of Velenje located totally in the southern part of the Paka River, where no coal was present in the earth. The plan is well maintained and available in the private archives of Janez Trenz, at The Archives of the Republic of Slovenia, and at The Museum of Design and Architecture in Ljubljana. Over the years changes were mainly made in the plans for the city center. At first it was designed as a large, central street with activities along it, but it was then changed to a big pedestrian square due to pressure from Director Žgank. Slovenija Projekt worked on the urban planning of Velenje until 1961. When they left Velenje, a local planning institute was established and continued the work of city planning.

In conclusion, this research shows that most of the urban plans of Nova Gorica and Velenje were kept in different public and private archives. However, a lot of other comparative documents were destroyed in recent years mainly for two reasons: firstly they were considered unimportant; and secondly the institutions that produced them were not able to store them due to a lack of space.

Captions:

1. Marko Zupančič, *Outline scheme of Nova Gorica*, around September 1947. Ljubljana, National Museum of Contemporary History of Slovenia, Ivan Maček Matija legacy
2. Božidar Gvardjančič, *Outline scheme of Nova Gorica*, around September 1947. Ljubljana, National Museum of Contemporary History of Slovenia, Ivan Maček Matija legacy
3. Edvard Ravnikar, *Sketch of Nova Gorica*, around 1948. Private collection, photo from the movie *The City on the Grass*, 2002
4. Marjan Šorli, *Main regulating plan of Velenje*, 1947. Ljubljana, Archives of the Republic of Slovenia, record 233: Ministry of Building LRS 1945 -51, t.e. 39
5. Viljem Strmecki, *Urban plan. Section Velenje (detail Novi Center)*, 1948. Celje, Historical Archives Celje, record 432: KLO Velenje 1946 - 52, t.e. 1
6. Viljem Strmecki, *Urban plan. Section Velenje (detail Novo Velenje)*, 1948. Celje, Historical Archives Celje, record 432: KLO Velenje 1946-52, t.e. 1
7. Janez Trenz, *Urban program of Velenje 1386/1*, 1954. Ljubljana, Private Archives of architect Janez Trenz
8. Janez Trenz, *Urban program of Velenje 1386/1 (detail)*, 1954. Ljubljana, Private Archives of architect Janez Trenz
9. Ciril Pogačnik, *Urban General Plan 1600/1. Street and Zoning System*, May 1956. Ljubljana, Archives of The Republic of Slovenia, record 1966: Slovenija Projekt, folder 1059
10. Janez Kališnik, *Photography of the model of the city centre*, probably about 1957. Ljubljana, Private Archives of architect Janez Trenz
11. Janez Kališnik, *Photography of the model of the city outskirts*, probably 1957. Ljubljana, Private Archives of architect Janez Trenz
12. Janez Kališnik, *Photography of the model of the city centre*, about 1958. Ljubljana, Private Archives of architect Janez Trenz
13. Janez Trenz, *View from the south on the city centre n. 4, 5*. March 1960. Ljubljana, Private Archives of architect Janeza Trena, Velenje: Urban plan 1953-61